

De stilzittende vroomheid

Uit het boekje *Behoudend maar niet behouden* (Petrus Coudekercke, 2009)

'Predestinatie, het dogma van de stilzittende vroomheid' schreef Søren Kierkegaard zo'n 150 jaar geleden. De tijd heeft sindsdien niet stilgestaan. Dat stilzitten is echter nog steeds onveranderd aanwezig. Hoe komt dat toch?

In sommige kerken staat de prediking vooral in het teken van vijf nieten: *Ik kan niet, ik wil niet, ik deug niet, ik weet niet en ik heb niet*. Preek na preek, zondag op zondag en jaar in jaar uit wordt gezegd dat 'de mens' in zijn doodstaat ligt. Elke tekst loopt weer op hetzelfde uit: de weg die God gaat met Zijn uitverkoren volk.

Onbekeerde, blinde zondaren kunnen zodoende tot in detail uitleggen wat het Licht der Wereld doet in het leven van een uitverkoren zondaar. Een oproep tot geloof en bekering zul je daar ook niet of nauwelijks horen. Logisch, zo denkt men, want hoe kun je nu een *lijk, een geestelijk dode*, oproepen tot bekering...?

Geestelijke doodstaat?!

Stilzitten is dus het gevolg. En met stilzitten bedoel ik de passieve houding tegenover de bijbelse oproep van geloof en bekering. Laat dat duidelijk zijn.

Want op andere gebieden zit men bepaald niet stil. Het gonst in de bevindelijk-gereformeerde kringen van de geestelijke activiteiten. Denk aan politieke activiteiten, kerkelijke verenigingen, interkerkelijke comités t.b.v. het behoud en de verspreiding van een vertaling van Gods Woord, reformatorische zangkoren, enzovoorts.

Begrijp me niet verkeerd, ik ben niet tegen al deze activiteiten als zodanig. Maar wat ik wil zeggen is dit: beseft men in de kringen waar de doodstaat van de mens zo benadrukt wordt, wat het betekent om 'geestelijk dood' te zijn? *Zonder Mij kunt gij niets doen*, sprak Jezus. En Paulus schreef enkele tientallen jaren later: *Zonder geloof is het onmogelijk om God te behagen* en: *Die in het vlees zijn, kunnen God niet behagen*. Hoe komt het dan dat het in een bepaald opzicht wel bruist van geestelijke activiteiten? Alsof we dat allemaal wel zouden kunnen zolang we in onze *doodstaat* liggen?

Regelmatig lees ik kerkelijke (jongeren)bladen, meditaties en artikelen. Voortdurend worden kerkmensen daarin opgeroepen om als christen is deze wereld te staan, om vergevingsgezind te zijn, om rein te blijven, om naar Gods geboden te leven, om belijdenis af te leggen van het geloof, om te getuigen van het geloof, enzovoorts, waarbij aan het eind nog opgeroepen wordt om te bidden om wederbarende genade. Dit lijkt me nu de reinste vorm van remonstrantisme, 'vermogens in de mens leggen' zeg maar. Opgeroepen worden om goede vruchten te dragen, terwijl de boom 'kwaad' is!

Wetticisme

Wat hiermee in ieder geval in de hand gewerkt wordt is *wetticisme*, iets wat onlosmakelijk verbonden is aan het hypercalvinisme. We kunnen zelf niets doen om zalig te worden, dus wat overblijft is een poging om zo goed mogelijk te leven en actief bezig te zijn voor de

dienst van God. Gods dienst wordt zo gereduceerd tot een *vormendienst* zonder wezenlijke inhoud. Wetticisme kenmerkt zich dan ook door een levenshouding waarin de wetten van God en de daarop gebaseerde tradities stipt in acht gehouden worden, maar waarbij de levende en innerlijke gemeenschap met God Zelf ontbreekt. Wel veel religie, maar geen relatie!

En komen we dat niet volop in de gereformeerde gezindte tegen? Uit de woorden van de Heere Jezus, gesproken tegen godsdienstige mensen, valt op te maken dat dit gevaar echt levensbedreigend is: *“En gij hebt also Gods gebod krachteloos gemaakt door uw inzetting. Gij geveinsden! Wel heeft Jesaja van u geprofeteerd, zeggende: Dit volk genaakt Mij met hun mond, en eert Mij met de lippen, maar hun hart houdt zich verre van Mij; Doch tevergeefs eren zij Mij, lerende leringen, die geboden van mensen zijn”* (Matth. 15:6-9). Let wel: het gaat hier om mensen die zich in uiterlijke zin keurig aan de geboden Gods meenden te houden en zich conformeerden aan de eeuwenoude tradities. Hun probleem was echter dat ze daarmee meenden God te kunnen behagen en hun overtredingen enigermate te kunnen compenseren. Zij begrepen niet (of wilden niet begrijpen) dat de rechtvaardigheid Gods door het *geloof alleen* is (Rom. 3:21-28, Gal. 2:16). Paulus wil dit keer op keer benadrukken, bijv. als hij zegt dat we, als we *in het vlees zijn* (Rom.8:8) en *zonder geloof* (Hebr.11:6) God niet kunnen behagen. Hoe kan een kwade boom goede vruchten voortbrengen?

Eerlijk onbekeerd

Maar wat moet je eigenlijk als je zondag op zondag te horen krijgt dat we niet bekeerd willen worden, dat God niet het behoud van allen op het oog heeft, dat we niet kunnen geloven en dat bij alles wat gezegd wordt de Uitverkiezing het uitgangspunt is? Het enige wat dan overblijft is bidden, smeken, netjes leven en je onder de ‘zuivere waarheid’ begeven.

Door al deze eenzijdige opvattingen kunnen zoveel serieuze mensen toch ‘eerlijk’ en ‘rechtzinnig’ onbekeerd blijven, stilzitten, behoudend zijn, maar niet behouden.

Eens, toen de Zoon van God sprak over het komende Oordeel, ging het over mensen die zich tijdens hun leven met allerlei, op zich goede activiteiten bezig gehouden hadden. Toch klonk tegen hen het onverbiddelijke woord van de Rechter: *Ik heb u nooit gekend, ga weg van Mij!* Die mensen begonnen vervolgens tegen te sputteren. Ze begrepen niet dat al hun zogenaamde gerechtigheden voor God zijn als een wegwerpelijk kleed, omdat ze niet uit het geloof voortkwamen.

Is deze situatie wellicht ook van toepassing op bovengenoemde situatie? Het valt me op dat hypercalvinisten soms heel verontwaardigd kunnen worden als je opmerkt dat alle activiteiten God niet kunnen behagen als ze ‘in het vlees’ geschieden (Rom. 8:8). Die verontwaardiging is echter goed te begrijpen als je beseft dat de grootste zonde, het in ongelof verwerpen van Jezus Christus, niet of nauwelijks besproken wordt. Logisch dat je dan als trouwe kerkganger je eigengerechtigheid – bewust of onbewust – op wil bouwen.

Pure genade

Maar goed, niet stilzitten en afwachten. Maar hoe moet ik dan wel reageren op die bijbelse oproep tot geloof en bekering (de eerste woorden van Jezus Christus)? Dat kunnen we

toch niet? Ja en nee. In de Bijbel lezen we over een man met een verdorde, of verlamde hand. Jezus beveelt de man zijn hand uit te strekken. Onmogelijk, zouden we zeggen, want die hand is verlamd. De man kan dat niet. En toch doet hij het. Waarom? Wel, omdat Jezus het zei. Alleen daarom.

Kan ik me dus bekeren en geloven? Nee, dat kan ik niet. Maar, omdat Jezus het zegt, kan ik het. En als ik het doe, dan is dat omdat Hij mij de kracht gaf. Geef dan de Heere de hand en kom tot Zijn heiligdom (2 Kron. 30:8)! En alle roem in mezelf blijft uitgesloten, ook nadat 'ik mijn hand uitstak'.

In mijn optiek heeft heel de controverse met betrekking tot de verantwoordelijkheid van de mens te maken met een verkeerd begrip van het woord genade. Alsof pure genade activiteit van de mens uit zou sluiten. Dat wij kinderen krijgen is pure genade van God, in zekere zin eenzijdig Godswerk, maar het sluit tevens menselijke verantwoordelijkheid (of activiteit) in. En dat ik kan ademen is pure genade. God is het immers die het hele lichamelijke zuurstofsysteem gecreëerd heeft. Toch werkt het niet als ik niet adem. Ik adem zelf, maar het blijft pure genade.

Om dit laatste voorbeeld nog even te gebruiken – wat men in hypercalvinistische kringen nu doet is uitvoerig beschrijven hoe het 'ademhalingssysteem' in elkaar zit, en wat er gebeurt als je mag ademen. Maar men roept mensen niet op om te ademen, want dat kunnen ze niet zelf. Het is immers pure genade?

Nee, er is mijns inziens altijd sprake van menselijke betrokkenheid om de genade van God deelachtig te worden. Ter verduidelijking van dit standpunt gaan we even terug naar Kierkegaard. In een van zijn dagboeknotities (opgetekend in *Jezus de dwarsligger*) merkt hij op: *“Men kan op vrome wijze de subjectiviteit (lees: menselijke betrokkenheid, PW) wel wantrouwen omdat men niet door de werken maar door de genade zalig wordt. Akkoord, maar kan ik dan zelf niets doen om gelovige te worden? Hier moet dan ofwel een onvoorwaardelijk ‘neen’ klinken of men moet een kleine concessie doen om niet in een fatalistische genade-opvatting te verzeilen. De kwestie is dat men zo wantrouwig tegenover de subjectiviteit geworden is, dat men voortdurend meent dat hier teveel wordt toegegeven. Daarom werpt men direct op: ‘Ja maar niemand kan zichzelf het geloof schenken, dat is een genade van God waarvoor je bidden moet.’ Goed, maar kan ik dan zelf bidden of moet ik weer doordrijven en zeggen: Neen, ook dat bidden om geloof is alweer een gave Gods. Maar hoe zit het dan? Dan moet mij ook alweer geschonken worden dat ik op de juiste wijze bid dát mij geschonken moge worden dat ik kan bidden om het geloof enz. enz. Zo krijgt men een hele reeks enveloppen in elkaar. Maar op een of andere manier moet daar toch een eind komen bij die subjectiviteit. Het kan wel een prijzenswaardige majesteitsexpressie zijn van Gods oneindigheid, maar je zult toch nooit de subjectiviteit kunnen uitsluiten, als je niet in fatalisme wilt vervallen.”*

Ik kan me, wat deze opvattingen betreft, ook vinden in een kernachtige uitspraak van C.S. Lewis: *“Onze vrijheid is op haar grootst nog altijd een geschenk van God; onze wil is bij de grootste invloed van Genade nog altijd onze wil”*.

Predestinatie

Maar die uitverkiezing dan? Wel, daarover kan en wil ik niet discussiëren. Ik wil gewoon niet 'intreden in hetgeen ik niet gezien heb' omdat ik dan de kans loop dat ik 'tevergeefs opgeblazen wordt door het verstand van mijn vlees' (Kol. 2:18). Wel ben ik het eens met een predikant die het volgende voorbeeld gebruikte: *We geloven dat God alles van te voren weet, dus ook wie wel en niet zalig zullen worden. Maar dat betekent niet dat je dan maar af moet wachten. God weet bijvoorbeeld ook al welk cijfer jij gaat halen voor het komende examen. Toch weet jij, dat als je er niet voor leert, je een onvoldoende zult krijgen. Hoewel de uitkomst al vaststaat, is het toch jouw verantwoordelijkheid en bepaalt jouw handelen de uitkomst.*

John Bunyan merkt in zijn boek *Komen tot Jezus Christus* op: *Kom, en je bent getrokken*. Dit klinkt paradoxaal, maar zo is het, lijkt me.

De Bijbel is er trouwens niet minder duidelijk in: *“Werk uw zelfs zaligheid met vreze en beven; want het is God Die in u werkt beide het willen en het werken, naar Zijn welbehagen”* (Fil. 2:12-13).